

Colòmbia: 27 dies, 31 assassinats

L'Institut d'estudis pel desenvolupament i la Pau (Indepaz) registra al 2020, 27 assassinats de líders i lideresses socials i 4 excombatents firmants de l'Acord de Pau

Barcelona, 29 de gener de 2020

L'any 2020 ha començat terrible a Colòmbia pel que fa a la situació de les persones defensores de drets humans. Mentre el Fiscal general parla d'un únic assassinat d'un líder social, **Indepaz registra que durant els primers 27 dies de 2020 han estat assassinades 31 persones**, 27 líders i lideresses socials i 4 excombatents¹. Lamentablement no és una dinàmica nova: l'assassinat de persones defensores de drets humans ha anat en augment des de la firma de l'Acord de Pau i va arribar al seu punt àlgid al 2019 quan es van registrar 250 assassinats. Organitzacions de la societat civil colombianes i internacionals han posat des de fa molts mesos en alerta el Govern Nacional de Colòmbia que no sembla tenir intenció d'afrontar la situació amb garanties d'èxit ja que la seva resposta ha estat sovint tardana i escassa davant la magnitud de l'afectació de les comunitats.

La Defensoria del Poble comptabilitza que en quatre anys han estat assassinats més de 500 líders i lideresses socials (Indepaz parla de més de 600), persones clau per la democràcia del país, garants de la participació ciutadana i persones treballadores per la construcció de pau.

El novembre passat es complien tres anys de l'Acord de Pau entre el govern colombià i les FARC-EP per posar fi al conflicte de més de cinc dècades que ha ocasionat la mort de 260,000, 8,5 milions de víctimes², milers de persones desaparegudes³ i 8 milions de persones desplaçades⁴; en el que més de la meitat del total de víctimes registrades han estat dones⁵, i les comunitats afrocolombianes i indígenes han sigut les més afectades per les violències.

Tanmateix el **desarmament acordat amb les FARC-EP, i l'inici de la seva reincorporació, ha generat una reorganització i una proliferació de grups armats** al marge de la llei que s'han expandit cercant el control dels territoris i del domini de les economies extractivistes, tant legals com il·legals. Un fet que ha comportat un **increment de la violència contra la població civil i la persecució de les defensores i defensors dels drets humans i del territori**. Segons un informe de Global Witness, Colòmbia s'ha convertit en el segon país més perillós per a les persones defensores del mediambient i del territori⁶.

Perfil de les víctimes, responsables i departaments més afectats

L'informe de seguiment d'Alerta primerenca de la Defensoria del poble recull que el perfil dels sectors més atacats son els líders i lideresses comunitaries defensores de la terra i el territori, les persones membres de les Juntes d'Acció Comunal i les autoritats indígenes.

La Unitat Especial d'Investigació de la Fiscalia de Colòmbia que es va posar en marxa com a part de l'Acord de Pau, va entregar a principis de gener de 2020 a la missió especial de la Unió Europea (amb representants polítics de les ambaixades d'Alemanya, Espanya i França) els resultats de les investigacions d'assassinats de líders i lideresses socials i excombatents de les FARC-EP.

Pel que fa a la determinació dels responsables dels assassinats el 38% s'atribueix a particulars, el 31% a delinqüència comú i seguidament als perpetrats per les Autodefensas Gaitanistas de Colombia (AGC), des disidències de les FARC, l'ELN, l'ELP i Los Caparros (grup que es disputa el control territorial i els negocis del narcotràfic al Bajo cauca i al sud de Córdoba).

Determinar els autors intel·lectuals és de moment difícil d'aclarir, tanmateix Martha Mancera, reponsable de la investigació de la Fiscalia assegurava que el 78% de les accions criminals havien estat dictades per persones particulars mentre que el 28% responien a les ordres d'alguna organització criminal. Per Carlos Guevara, periodista i investigador sobre la protecció i incidència de les persones defensores de drets humans "eso significa que muchos sectores están interesados en cercenar el trabajo de los líderes sociales y que **la defensa de los derechos humanos en Colombia es un ejercicio estorbo para sectores de poder**"⁷

A nivell territorial els departaments on les persones defensores de drets humans son més afectats per la violència, les amenaces i els assassinats son: Cauca, Antioquia, Nord de Santander, Valle del Cauca, Nariño, Arauca i Caquetá.

Superar les dades per veure les causes

L'últim informe de l'OCDE de 2018, situa Colòmbia com el país més desigual econòmicament d'Amèrica Llatina i el tercer del món, per darrere de Sud-àfrica i Indonèsia. Aquesta desigualtat es materialitza en grans diferències entre els territoris urbans i rurals, on **60% de la població rural viu per sota del llindar de la pobresa**⁸. El món rural colombià es caracteritza per una manca de serveis bàsics adequats, alts nivells de pobresa, per l'existència de cultius il·lícits i per la presència de grups armats al marge de la llei i grups criminals. Tot i que l'Acord Final estableix plans per garantir la presència d'entitats civils de l'Estat que garanteixin drets bàsics i justícia als territoris rurals, **l'absència estatal continua sent una realitat en els territoris més afectats pel conflicte**. El resultat del referèndum per ratificar l'Acord de Pau del 2 d'octubre del 2016 va evidenciar la desigualtat entre ruralitat, majoritàriament pel si, i les grans ciutats que van votar en majoria pel no als acords de pau.

En aquest context a Colòmbia persisteixen els assassinats, les amenaces, el desplaçament forçat i altres agressions contra líders, comunitats i organitzacions. Alberto Brunori, representant per Colòmbia a l'Oficina del l'Alt Comissionat de les Nacions Unides pels Drets, va xifrar en **3.725 amenaces registrades contra líders només entre gener i setembre del 2019**; 2.641 van obtenir algun tipus de mesura de protecció⁹.

Des de la firma de l'Acord de Pau, entre novembre de 2016 i juliol del 2019, s'han registrat els assassinats de 623 persones lideresses socials i defensores dels drets humans. Segons Indepaz, l'any 2016 es van compatibilitzar 21 casos, l'any 2017 van ser 208 assassinats, i 282 l'any 2018¹⁰. Les regions més afectades per aquests atacs són Antioquia, el Cauca, el Nord de Santander, el Valle del Cauca, Caquetá i Nariño. No obstant això, és una dinàmica violenta que es produeix a gairebé tot el territori nacional, en 28 dels 32 departaments¹¹.

Militarització dels territoris vs. Implementació de l'Acord

El govern del president Duque s'ha caracteritzat per una retòrica de «paz con legalidad», que ha sigut criticada interna i internacionalment i ha comportat obstacles de cara a la implementació dels acords de pau. En particular del cinquè punt dels acords consagrat als drets de les víctimes, i al Sistema Integral de Verdad, Justicia, Reparación y No Repetición, del que forma part la Jurisdicción Especial para la Paz (JEP). El president Duque ha promogut un debat amb relació a la llei estatutària que regula la JEP¹². Aquestes objeccions són greus perquè posen en qüestió decisions que la Cort Constitucional colombiana va prendre l'any 2019, i alhora **fa trontollar tres pilars del post-conflicte: el reconeixement, la reconciliació i la reparació de les víctimes**. Alhora, aquest govern ha seguit una tendència vers el tancament en matèria de política exterior, oposada a l'estratègia de Santos. Segons Oxfam, **el govern del president Duque està responnent de forma militar, buscant aplicar l'autoritat amb la força**, i senyalen que l'augment del pressupost de defensa en un 5% dista de les demandes de les comunitats¹³. A 10 de gener, el president es va desplaçar al Cauca per presentar un nou comando específic per al territori que implica un desplaçament de 2.500 militars¹⁴. A més dia d'avui, les negociacions amb l'ELN no formen part de l'agenda política del govern colombià.

Segons el Kroc Institute, el govern i les FARC-EP continuen progressant en la implementació de l'Acord de Pau, senyalant que s'ha observat activitat per 61% de les 578 estipulacions de l'acord final¹⁵. En particular, el seu informe situa el progrés en àrees relacionades amb l'alto el foc i la creació de camps temporals pels excombatents de les FARC. També identifica tres **àrees on s'ha avançat poc en la implementació: en les garanties de seguretat i protecció de defensores i defensors dels drets humans, la reincorporació dels excombatents de les FARC i canvis legislatius i reguladors per garantir una àmplia participació en els processos democràtics**.

L'informe senyala dificultats en implementar els acords des de les perspectives de gènere, ètniques i territorials, centrals i emblemàtiques pels acords de pau de 2016. A l'agost de 2019, **el 42% dels compromisos amb perspectiva de gènere dels acords de pau no havien començat a implementar-se**. Dels acords que es focalitzaven en problemàtiques lligades al gènere només 8% s'han implementat¹⁶. Per altra banda, Alberto Yepes, director de l'Observatori de Drets Humans de l'ONG Colòmbia Europa considera que hi ha dos temes estructurals per la pau que **no s'estan implementant: la reforma rural i l'exclusió política** d'amplis sectors de la societat¹⁷.

Mobilització popular

El passat novembre, Colòmbia va viure una vaga nacional general que en un principi el Comitè Nacional del Paro només havia convocat pel dia 21 de novembre, però la mobilització va seguir durant dies arribant a mobilitzar àmplis sectors socials: grups indígenes, organitzacions feministes, estudiants i grups sindicals¹⁸. Les reivindicacions de la vaga general parlaven de **reformes socials, en particular reforma tributària, mediambientals, contra la corrupció, per la implementació de l'acord de pau a Colòmbia**, entre d'altres. La mort de l'estudiant Dilan Cruz, per traumatisme cranioencefàlic causat per foc de la policia, va provocar una mobilització estudiantil encara més forta a tot el país. Camilo González Posso, president de Indepaz, considera que si de l'Acord de Pau de 2016 van néixer compromisos de la societat en temes d'importància transversal, de la vaga nacional de 2019 va sorgir un nou acord civil per aconseguir la pau completa¹⁹. El dia 21 de gener de 2020, la vaga nacional es va reactivar, i es van tornar a veure mobilitzacions a ciutats com Bogotá, Medellín, Barranquilla o Cali²⁰.

- 1 “Paz Al Liderazgo Social.” *LÍDERES Y LIDERESAS SOCIALES Y DEFENSORES DE DERECHOS HUMANOS ASESINADOS EN 2020**, Indepaz, 27 de gener del 2020, www.indepaz.org.co/paz-al-liderazgo-social/.
- 2 “Registro Único De Víctimas (RUV).” *Unidad Para Las Víctimas*, RNI - Red Nacional De Información, 7 de juny del 2019, www.unidadvictimas.gov.co/es/registro-unico-de-victimas-ruv/37394 .
- 3 “En Colombia 82.998 Personas Fueron Desaparecidas Forzadamente.” *Centro De Memoria Histórica*, Noticias CNMH, 23 de febrer del 2018, www.centrodememoriahistorica.gov.co/noticias/noticias-cmh/en-colombia-82-998-personas-fueron-desaparecidas-forzadamente.
- 4 *Global Trends. Forced Displacement in 2018*. UNHCR, 2018, <https://www.unhcr.org/5d08d7ee7.pdf>.
- 5 “Registro Único De Víctimas (RUV). Reporte General. Género.” *Unidad Para Las Víctimas*, 7 de juny del 2019, www.unidadvictimas.gov.co/es/registro-unico-de-victimas-ruv/37394
- 6 “Defenders of the Earth.” *Global Witness*, 13 July 2017, www.globalwitness.org/sv/campaigns/environmental-activists/defenders-earth/.
- 7 “La defensa de los líderes sociales está en cuidados intensivos” *Razónpublica.com* <https://razonpublica.com/la-defensa-los-lideres-sociales-esta-cuidados-intensivos/>
- 8 San Pedro, Paula. *Defensoras De Derechos Agrarios, Territoriales y Medioambientales En Colombia Arriesgando La Vida Por La Paz*. Oxfam, 2019, <https://oxfamlibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620872/bp-colombia-women-environmental-defenders-021019-es.pdf>.
- 9 University of Notre Dame. “Second Kroc Institute Report Shows Steady Progress of Peace Accord Implementation in Colombia // Kroc Institute for International Peace Studies // University of Notre Dame.” *Kroc Institute for International Peace Studies*, 9 Aug. 2018, <https://kroc.nd.edu/news-events/news/second-kroc-institute-report-shows-steady-progress-of-peace-accord-implementation-in-colombia/>
- 10 *Reseña*. Indepaz, 2019, <http://www.indepaz.org.co/wp-content/uploads/2019/07/Informe-parcial-Julio-26-2019.pdf>
- 11 Brunori, Alberto. *Amenazas, Ataques y Asesinatos Contra Personas Defensoras De Los Derechos Humanos En Colombia*. Naciones Unidas Derechos Humanos Oficina Del Alto Comisionado, 2019, <https://www.hchr.org.co/index.php/informacion-publica/pronunciamientos/intervenciones-de-la-direccion/442-ano-2019/9104-amenazas-ataques-y-asesinatos-contra-personas-defensoras-de-los-derechos-humanos-en-colombia#uno>.
- 12 *El Espectador. La Comunidad Internacional, El Gran Apoyo De La JEP*. *El Espectador*, 16 May 2019, www.elespectador.com/colombia2020/justicia/jep/la-comunidad-internacional-el-gran-apoyo-de-la-jep-articulo-857772.
- 13 Ibid 5, pàgina 3
- 14 Romoleroux, Michell Francois. “El Presidente Iván Duque Activó En El Cauca Un Comando Específico.” *El Tiempo*, 10 de gener del 2020, www.eltiempo.com/colombia/cali/el-presidente-ivan-duque-activo-en-el-cauca-un-comando-especifico-450630.

- 15 *Second Special Report of the Kroc Institute and the International Accompaniment Component—UN Women, Women’s International Democratic Federation, and Sweden—on the Monitoring of the Gender Perspective in the Implementation of the Colombian Final Peace Accord.*
https://kroc.nd.edu/assets/345130/final_english_executive_summary_four_logos.pdf.
- 16 Ibid 14
- 17 Romero Sala, Mar. “Las Críticas Al Proceso De Paz También Alimentan Las Protestas En Colombia: ‘Si Seguimos Así, Habrá Involución.’” *El Diario*, 11 de diciembre del 2019,
www.eldiario.es/internacional/calles-Colombia-reclaman-Duque-verdadera_0_972552944.html.
- 18 Sala, Mar Romero. “El Despertar De La Calle En Colombia Entra En Su Segunda Semana: ‘La Política Siempre Ha Estado Ligada a La Violencia y El Miedo.’” *Eldiario.es*, *Eldiario.es*, 4 de diciembre del 2019, www.eldiario.es/internacional/despertar-politico-Colombia-politica-violencia_0_970453232.html
- 19 Gonzalez Posso, Camilo. “*Apuntes Para El 2020.*” *Indepaz*, 18 de diciembre del 2019,
www.indepaz.org.co/apuntes-para-el-2020/.
- 20 Mercado, Luisa. “‘La Ciudad No Vio Al Esmad Agrediendo a Civiles’: Claudia López.” *El Tiempo*, *El Tiempo*, 22 de gener del 2020, www.eltiempo.com/vida/educacion/paro-nacional-21-de-enero-siga-en-vivo-las-marchas-en-las-principales-ciudades-del-pais-453846.